

ՕՐԱԳԻՐ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՏՆՏԵՍԸ ԵՒ ԲՆԸ

ԳԻՏԵԼԵԱՑ

ԺԱ. ՏԱՐԻ ԹԻԻ 9.

1853

ՄԱՅԻՍԻ 1.

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

Ողջ գրութիւն աւետարանի տակ չեմ դնել :

Ի՜նչ խելացի խօսք է այս, դարձեալ ինչ անխելք խօսք է այս. բայց ինչպէս կրնայ ըլլալ նոյն մէկ խօսքը խելացի միանգամայն և անխելք :

Բախարհիս մէջ մեծ շփոթութիւններուն պատճառն ինչ է. եթէ ինչուան այսօր չէիր գիտեր, ո՞վ սիրելի ընթերցող, ահա հիմա սովորէ : Բախարհիս խռովութիւններուն մէկ գլխաւոր պատճառն է նոյն մէկ խօսքին երկու երեսով ըլլալը՝ խելացի և անխելք, չար և բարի : Եւ սովորաբար մարդկան ընկերութեան մէջ խօսքերուն շատը ասոր նման են. նոյն մէկ խօսքն խելացի մարդ մը կ'ըսէ, խօսքն ալ կ'ըլլայ խելացի. երբ

անխելք մարդ մը նոյն խօսքը կ'ըսէ, խօսքն ալ անխելք կ'ըլլայ. բարին կ'ըսէ, խօսքը բարի կ'ըլլայ, չարը կ'ըսէ, խօսքը չար կ'ըլլայ : Եւ ինչ կը ծագին անհարկ վէճեր, և սաստիկ շփոթութիւններ. որովհետեւ խօսքը մէկ է, ամենուն ալ բերանն է, ամէնն ալ նոյնը կ'ըսեն. բայց խօսքին իմաստը ամէն մարդ իր ուզածին պէս կը հասկընայ : Եւ ինչ հոգի մէկ տեղ կ'ըսեն. Ողջ գրութիւն աւետարանի տակ չեմ դնել. ու կ'երթայ մէկը հանդիստ ու անհոգ կեանք մը անցընելու հետ կ'ըլլայ, իսկ մէկալը միայն իրեն պատշաճ չեղած բանին մէջ չխառնուիր : Եւ ինչուն ալ նոյն խօսքէն կը խը-

րատուին . մէկը ծուլութիւն անպիտանութիւն կը սովորի , մէկաւն զգոյշ աչալըջութիւն : Այնպէս ծաղկէն պիծակը թոյն կը ժողվէ , աղէկ մեղուն մեղը ու մոմ . նոյն կրակին մէջ ոսկին կը զտուի , յարգը կ'այրի կը ջնջուի : Այլ ինչ անհնարին բան է այս երկու կարծիքները միաբանել , որոնց արմատը նոյն մէկ խօսքն է , իսկ անկից հետեւած գործքերը իրարու բոլորովին ներհակ : Արգոյ ընթերցող , դու աւքու վրադ մտածէ . արդեօք բանի անգամ եղեր է՝ որ խօսքը ուղածիդ պէս հասկընալովքու կրիցդ յարմարցընելով խօսք չհասկըցող երեւցեր ես , և դու խօսք չհասկընալովք՝ զուրիշը խօսք չհասկըցող կարծեր ես : Արեմն հիմա եկքեզի հետ քիչ մը աշխատինք՝ այս երկու կարծիքները միաբանելու . նայինք ուրեմն թէ ինչ հնարք կրնանք բռնել որ դադրին մարդիկ մի և նոյն խօսքը երկու այլ և այլ մտքով հասկընալէն : () րինակէն դիւրաւ կրնանք սորվիլ այս բանիս հնարքը : Արեղուն և պիծակն նոյն մէկ ծաղկէն , ըսինք , մեղը և թոյն կը ժողվեն . ասոնք որպէս զի երկուքն ալ մեղը ժողվեն , ուրիշ հնարք չկայ՝ բայց եթէ զպիծակը մեղու շինել , որպէս զի ան ալ սկսի մեղը ժողվել . այսպէս յարդն ալ կրակին մէջ չայրելու համար , զյարդն ոսկի շինելու է : Այս ինչ դիւրին բան . ըսել է թէ այդ բանդ անկարելի է . երկար խօսակցութեան կարօտ չէ . ուստի դիւրին է՝ ոչ եթէ փոխելը , այլ անկարելի ըլլալը ճանչնալը , որ ամենեւին յուսոյ մը տեղ չթողուր : Արեմն ահա քեզի դիւրին ճամբայ մարդկան կարծիքը միաբանեցընելու . երբ ընկերութե մը մէջ մէկն որ շիտակ խօսքը ծուլ կը հասկընայ և առանց տարակուսելու կը պնդէ , եթէ կ'ուզես խաղաղիլ և զընկերութիւնը խաղաղցընել , պարապ տեղը մ'աշխատիր փոխելու այն մարդոյն կարծիքը . անոր համառօտ ճամբան այս է , պէտք է ընկերութեանն դուրս հանել զայն մարդը , թող երթայ իր կարծիքը ինքը գործածէ : Արշափ մարդիկ զայս կանոնը չգիտնալով , ինչ անօգուտ վէճեր կ'ընեն այսպիսի մարդկանց հետ , յուսա-

լով որ այս այն պատճառներով զանոնք համոզեն :

Այս բանս կրնայ պատահիլ առանձին գերդաստաններու մէջ , ընկերութեանց մէջ , նաեւ ամբողջ ազգի մը մէջ : Այս կանոնը չգիտնալուն երկրորդ փաստն ալ է՝ որ այնպիսի ծուլ կարծիքը պնդողը՝ գերդաստանէն կամ ընկերութեանն չհեռացնելով , պատճառ կ'ըլլայ որ ուրիշ տգէտներ ալ խաբուելով՝ այն պիտոյն կողմը կը սկսին բռնել . և որովհետեւ ըսինք թէ յամուռալ կարծիքը անկարելի է փոխել , անկէ ետեւ այն գերդաստանին կամ ընկերութեան մէջ խռովութիւնը անհաշտելի կ'ըլլայ . և այն խռովութեանն առաջ եկած չարիքը անդարմանելի . — Այսպէս խօսքը սխալ հասկընալուն , և այսպէս ընկերութե մէջ նոյն բանին վրայ այլ և այլ անձանց իրարու դէմ կարծիք ունենալու փաստին օրինակը՝ կը տեսնուի մեր ազգին վրայ ալ . որովհետեւ չէ թէ պատճառ հասկընալով ճշմարտութիւնն իմանալու , և անոր վրայ միաբանելու ջանք կը ցուցընեն , այլ իւրաքանչիւր իր բռնած կարծիքը պնդելու հետ կ'ըլլան , և ազգին խաժամուժն ալ կողմ բռնելով , առանց բան մը գիտնալու կը ջանան որ իրենց կողմը անկարօտ և յաղթող երեւայ : Այս բանիս սկիզբը նոյն մէկ խօսքին երկու մտքով հասկըցուելու ըլլալն է , իսկ վախճանը՝ փաստ անդարմանելի : Ասն զի տարաձայն կարծիքները կիրք բանեցընելով ճշմարտութեան միաբանեցընել ուզողը՝ կը նմանի այն մարդուն որ կրակէ ժապաւէնով ծրարել կ'ուզէ մէկ կերպաս մը . կամ թէ ըսեմ կրակէ ձեռուրներով կերպասի մը ինչ տեսակ ըլլալը քննելու համար կը շօշափէ . որ ուրիշ բան չգտնէր զկերպասը բայց եթէ միացած կրակ : Արովհետեւ երբոր մարդս կիրք կ'ելլէ , մտքին մէջ կրակ կը վառուի . ամէն տուած պատճառներդ անոր մտաց մէջ բոց մը կը հանեն , ու մտիւր կը դառնան , ուրիշ օգուտ մը չեն ըներ : Այլ եթէ ոսկույ պէս անխաբ ճշմարտութիւն մը ձգես կիրք ելած մտքին մէջ , անոր կրից կրակը՝ քու

ձգած ճշմարտութեան ոսկիդ ալ կրակ կը տեսնէ, ու ուրիշ շահ մը չիմանար այն ճշմարտութենէն, բայց եթէ կրից կրակի առաւելութիւն, և սրտին վըայ ծանրութիւն և նեղութիւն, որ չկրնար զայն ալ մոխիր դարձնել ու ջնջել մտաց մէջէն: Ստեփն տագնապը կը շատնայ, բայց քանի որ այս կրակը մտացը մէջ վառուած է, այն ճշմարտութեան ոսկին իր մտացը կրից կրակէն չկրնար զաւանդանել: Այսպէս անդարման է կարծեաց տարբերութիւնը երբոր կրքով կը պաշարուի:

Հիմա մէկն ըսէ՝ թէ ուրեմն ինչ օգուտ այս խօսակցութենէն որ կ'ընես, երբ դու ալ կ'ըսես՝ թէ այսպիսի հակառակ մտքով խօսք հասկըցողներուն կարծիքը փոխել չըլլար: — Այս մեծ օգուտը կրնայ ըլլալ որ՝ որովհետեւ խօսքի մը մէջէն հակառակ կարծիք հանդիմանողները շատ հոգի մէկ տեղ չեն ըլլար, այլ շատերը վերջէն կը սկսին հետեւիլ իրենք առաջուց շիտակն հասկըցած չըլլանուն համար, ուստի երբոր ամէն մարդ հասկընայ այսպիսի հակառակ կարծիքներէն առաջ եկած փնտրանքները, կը զգուշանայ հետեւելու որ և իցէ կարծիքի մը՝ առանց առաջուց աղէկ մը իմանալու անոնց ներհակ կարծեաց ինչպիսի բան ըլլալը. և այսպէս ճշմարտութեան հակառակ կարծիքը երբ հետեւող չգտներ, ընկերուէ մէջ խռովութիւն ալ չըլլար:

Հոս մէկը կրնայ տարակուսիլ թէ ինչպէս կ'ըլլայ որ մէկ ծուռ հակառակ կարծիք մը այնչափ հետեւողներ կը գրտնէ. այնպէս որ կարծեաց ծուռ ըլլալն հասկըցուելէն ետքն ալ նոյն կարծիքը հաստատողին հետ մէկ տեղ անոր հետեւողներն ալ չուզեն մտքերնին փոխել: Իսոր պատասխանն ալ յայտնի է. որովհետեւ բնականաբար այն կարծիքն ըսողը ունի իրեն ազգականներ, բարեկամներ, որոնք առաջուց չգիտնալով բանին շիտակը, անոր կարծեացը դիւրաւ կը հաւատան և անոր կը հետեւին: Այլ մէյմը բռնելէն ետեւ այն կարծիքը, երկու մեծ դժուարութիւններ առջնին կը տեսնեն իրենց կարծիքը փոխելու: Այնքան որ

հարկ կ'ըլլայ խոստովանիլ իրենց տգէտ ըլլալնին, իբրեւ թէ չգիտնալով այն ծուռ կարծեաց հետեւեր են, որ է ճշմարիտ. բայց մարդու բնութեան խիստ ծանր կու գայ ինքզինքը տգէտ երեցընել. երկրորդ՝ որ այն կարծիքնին փոխելով իրենց բարեկամին նախատինքը ըրած կ'ըլլան: Այս երկու արգելքները կարծիք փոխելու այնպէս մեծ են, որ բնականաբար գրեթէ անկարելի է որ մէկը կարենայ յաղթել:

Այս բանիս խիստ աղուոր օրինակ մըն են Սովսեսի զրկած տասը լըտեսները, որոնք Բստուծոյ խոստացած երկիրները զննելու երթալով, երբ դարձան, այն տեղին սքանչելի բերքերէն ալ օրինակ հետեւնին բերելով, ասոնց մէջ երկուքը ուրախութեամբ կը պատմէին տեսածնին, որ այնպիսի աղէկ երկիր Բստուած իրենց պիտի տայ. իսկ մէկալ տասն անձինքը մոռնալով Բստուծոյ զօրութիւնը, սկսան վախճանել ժողովուրդը թէ բնակիչքը զօրաւոր և անյաղթելի են. այս խօսքերէն ժողովուրդեան միտքը ծուռ կարծիքով պաշարուեցաւ, սրտերնին վախը տիրեց, և սկսան չուզել որ երթան, ըսելով թէ մեր տղոցմով անոնց սրոյն զոհ պիտի ըլլանք: Սովսես, Բհարոն և ամէն իմաստունները սկսան հասկըցընել անոնց Բստուծոյ զօրութիւնը, որ քիչ օր առաջ իրենց ցուցըցեր էր. բայց անկարելի եղաւ փոխելու անոնց ծուռ մտածուիլը, նախապաշարուած տասը լըտեսներուն խօսքերէն: Ինչուան որ Բստուած պատժեց զիրենք ու հրամայեց՝ որ որովհետեւ չեն ուզեր երթալ՝ չերթան, այլ անապատին մէջ ասդին անդին պտրտին ինչուան իրենց մահը: Սատիժը ընդունելէն ետքը զղջացան ուզեցին երթալ, բայց ան ատենն ուր Բստուած չթողուց որ երթան:

Այսպէս անհնարին ըլլալուն համար ծուռ միտքը փոխել տալը, պէտք է ըստ կարիւրամենուն հասկըցնել որ ամէն լրածնուն, առանց քննելու մէկէն չաւտան. որ չըլլայ թէ կարծիքնին փոխելու ստիպուին, և չկարենալով փոխել խռովին: